

7. VALORS EN EL PAISATGE

7. VALORS EN EL PAISATGE

Les Terres de Lleida, per la seva situació geogràfica privilegiada participen plenament de dues regions biogeogràfiques, la mediterrània i l'eurosiberiana, i encara a les parts més deprimides, de la nord-africana, cosa que fa possible la coexistència d'un bon nombre de valors ecològics florístics i faunístics en el paisatge. D'altra banda, també està a cavall de la unitat morfoestructural pirinenca i de la conca de l'Ebre i, per tant, ha participat dels diversos esdeveniments geomorfològics que han marcat una bona part de la història geològica de Catalunya. En efecte, la presència de jaciments fòssils i estructures geològiques arreu la fan extraordinàriament rica en valors propis del patrimoni geològic. Des del punt de vista històric, ha estat colonitzada des de temps prehistòrics i punt estratègic per a moltes civilitzacions i cultures, de manera que presenta un ampli ventall d'estrats històrics escampats pel paisatge. El resultat final consisteix en la presència d'un extens i valuós patrimoni cultural, artístic i històric en tot aquest àmbit.

En aquest apartat s'identifiquen els "paisatges reconeguts", és a dir, aquells la vàlua dels quals es reconeix normativament segons la normativa sectorial aplicable (parcs naturals, reserves naturals, patrimoni històric protegit, espais d'interès geològic, etc.), així com aquells altres valors del paisatge que actualment no es troben reconeguts normativament.

7.1 Paisatges reconeguts

7.1.1 Espais d'interès natural

La publicació al DOGC, l'1 de març de 1993, del *Decret 328/1992, del 14 de desembre*, implica l'aprovació del Pla d'Espais d'Interès Natural, creat i regulat a partir de la delimitació i establiment de les determinacions necessàries per a la protecció bàsica dels espais naturals, la conservació dels quals s'ha d'assegurar, d'acord amb els valors científics, ecològics, paisatgístics, culturals, socials, didàctics i recreatius que posseeixin. A les Terres de Lleida els espais que formen part del PEIN es mostren a la taula 7.1.

Taula 7.1. Pla d'Espais d'Interès Natural (PEIN)

COMARCA	ESPAI	MUNICIPI	AREA
Garrigues	els Bessons	Castelldans	14,38
		Cervià de les Garrigues	88,25
		Juneda	236,85
		les Borges Blanques	85,37
	Mas de Melons (Reserva Natural Parcial)	Castelldans	1.431,55
	Muntanyes de Prades	el Vilosell	137,4
		la Pobla de Cérvoles	631,96
TOTAL			2.625,76
Noguera	Serra del Montsec	Àger	4.487,27
		Camarasa	822,64
		Vilanova de Meià	3.246,27
	Serra Llarga	Algerri	295,77
		Castelló de Farfanya	187,35
		Ivars de Noguera	166,28
	Aiguabarreig Segre-Noguera Pallaresa	Alòs de Balaguer	1.215,66
		Camarasa	2.277,75
		Les Avellanes i Santa Linya	2.675,57
		Os de Balaguer	11,27
	Aiguabarreig Segre-Noguera Ribagorçana	Albesa	20,35
		Algerri	0,06
		Torrelameu	7,72
	Serra de Bellmunt	Balaguer	6,91
		Bellcaire d'Urgell	125,87
		Montgai	234,07
		Penelles	37,65
Cubells		18,51	

			TOTAL	15.836,96
Pla d'Urgell	Tossals de Torregrossa	Torregrossa		69,91
			TOTAL	69,91
Segarra	Vall del riu Llobregós	Biosca		86,89
		Massoteres		33,37
		Sanaüja		904,28
		Torrefeta i Florejacs		5,88
			TOTAL	1.030,43
Segrià	Erms d'Aitona	Aitona		445,13
		Aitona		57,64
	Utxesa	Sarroca de Lleida		67,95
		Torres de Segre		515,62
		Torres de Segre		515,62
	Alfès (2)	Albatàrrec		11,05
		Alfès		93,8
		Lleida		7,2
	Aiguabarreig Segre-Noguera Ribagorçana	Alguaire		2,38
		Almenar		3,1
		Corbins		58,31
		la Portella		18,2
		Vilanova de la Barca		61,49
	Tossals d'Almatret	Almatret		825,58
	Mas de Melons (Reserva Natural Parcial)	Artesa de Lleida		734,66
		Lleida		567,64
	Aiguabarreig Segre-Cinca	la Granja d'Escarp		92,69
Massalcoreig			233,58	
Seròs			89,77	
Tossals de Montmeneu	Seròs		64,93	
Montllober (2)	Seròs		15,8	

			TOTAL	4.203,14
Urgell	Serra de Bellmunt	Castellserà		13,53
			TOTAL	13,53
<p>ÀREA: fa referència a les hectàrees que ocupa l'espai Font: Departament de Medi Ambient i Habitatge</p>				

7.1.2.- Espais reconeguts pel seu interès geològic

7.1.2.1 Patrimoni geològic

Les Terres de Lleida comprenen dues de les principals unitats morfoestructurals de Catalunya. Al nord, el Pirineu, representat pel fragment meridional dels Prepirineus centrals que inclou les serres exteriors (Montsec i serres marginals); al sud, la Depressió Central Catalana o extrem oriental de la Conca de l'Ebre.

Aquesta particularitat fa que aquestes terres gaudeixin d'un patrimoni geològic d'excel·lent interès referit, que va des de jaciments fòssils específics d'una sèrie estratigràfica amb poques llacunes entre el triàsic i l'oligocè, fins a la complexitat i grandiositat de les grans estructures tectòniques existents.

Taula 7.2: Inventari dels espais d'interès geològic de Catalunya

COMARCA	ESPAI	AREA (HA)
Noguera	Congost de Mont-rebei-la Pertusa	611,6
	Corçà-Vall d'Àger	805,3
	Serra del Montsec: Àger-Colobor-Sant Alís	572,2
	La Règola-Vall d'Àger	387,1
	Calcàries litogràfiques del Montsec	704,3
	Límit cretaci-terciari a la carretera del Doll	2,463,7

	Sant Salvador de Camarasa	2,029,9
	Terrasses del Segre	983,9
Segarra	Successió lacustre paleògena de Sanaüja	969,6
	Jaciments de plantes fòssils de la Segarra	2,273,3
Segrià	Successió oligocena de Serra Picarda-Montmeneu	4,626,4
Urgell	Pedreres del Talladell	76,9

Font: Departament de Medi Ambient i Habitatge

Fig. 7.1. Estrats cretacis al Pas dels Terradets.

L'inventari d'espais d'interès geològic (IEIGC) elaborat pel Departament de Medi Ambient de la Generalitat de Catalunya és una selecció d'afloraments i llocs d'interès geològic que en conjunt testimonien l'evolució geològica del territori català, i que cal preservar com a patrimoni geològic. A les Terres de Lleida hi ha 12 els espais que formen part d'aquest inventari, els quals es mostren a la taula 7.2 distribuïts per comarques.

7.1.2.2.- Marc legal

A hores d'ara no hi ha un marc legal clar que doni protecció al Patrimoni geològic. La *Llei estatal 4/1989 de 27 de març, de la Conservació dels Espais Naturals i de la Flora i Fauna Silvestres* fa referència al patrimoni geològic en dues de les categories en què hom classifica els espais naturals: els parcs i els monuments naturals. Tanmateix, aquesta legislació no s'ha aplicat per a Catalunya.

Quant als jaciments paleontològics, la *Llei 16/1985, de 25 de juny, del Patrimoni Històric Espanyol*, d'àmbit estatal, els considera i integra als components del patrimoni històric. No obstant això, cap de les dues lleis explicita quin organisme ha de vetllar per l'inventari i la catalogació d'aquest patrimoni geològic.

De tota manera, la legislació catalana no ha anat gaire més enllà. És cert que la *Llei 12/1985, de 13 de juny, d'Espais Naturals*, preveu la protecció per part del Consell Executiu, de la gea, les pedres i els fòssils que necessiten una preservació especial, però a hores d'ara encara no s'ha fet cap declaració d'aquest tipus.

Finalment, pel que fa als espais d'interès natural emparats pel PEIN, la declaració dels mateixos es féu sota criteris biològics, de manera que el patrimoni geològic només està protegit de resquitllada. Tanmateix, alguns espais del PEIN de les Terres de Lleida, com el Montsec, Aiguabarreig Segre-Noguera Pallaresa i altres presenten un patrimoni geològic d'elevat interès científic, didàctic i cultural no s'esmenta en la justificació de l'espai.

La *Llei 9/1993, de 30 de setembre, del Patrimoni Cultural Català*, inclou entre els seus objectes potencials de protecció els béns que per llur valor paleontològic mereixen una atenció especial. La llei

integra en les seves normes específiques de protecció del "patrimoni arqueològic" els elements geològics i paleontològics relacionats amb l'ésser humà i amb els seus orígens i antecedents. Tot i això, aquests motius sempre han quedat en un segon terme.

El marc de protecció tant a l'àmbit estatal com el català és massa generalista i del tot insuficient. A hores d'ara solament es disposa d'un inventari d'espais d'interès geològic, que com ja s'ha comentat fou realitzat des del Departament de Medi Ambient i Habitatge, que aparentment és insuficient, atès que hi ha un nombre indeterminat d'afloraments i estructures geològics, així com de jaciments fòssils d'extraordinari valor i interès científic que no han estat inventariats. Només amb l'establiment de convenis amb les universitats catalanes es podrà procedir a la identificació, localització i preservació d'aquest patrimoni d'indubtable valor patrimonial i paisatgístic.

A nivell de l'administració local tampoc no coneixem l'existència de protecció específica de llocs d'interès geològic, tot i que el planejament general d'alguns municipis esmenten aquesta possibilitat.

7.1.3 Espais reconeguts a l'àmbit europeu

Xarxa Natura 2000

El Consell de les Comunitats Europees va aprovar l'any 1992 la Directiva 92/43/CEE, de 21 de maig, relativa a la conservació dels hàbitats naturals i de la fauna i la flora silvestres, coneguda també com a "directiva hàbitats".

A Europa, els principals precedents d'aquesta Directiva són la Directiva 79/409/CEE, de 2 d'abril de 1979, relativa a la conservació de les aus silvestres (recollida per la "directiva hàbitats"), coneguda també com a "directiva de les aus". També convé subratllar com a mesures comunitàries aplicables el Conveni de Berna i el Projecte CORINE biòtops.

La "directiva hàbitats" i la "directiva de les aus" són els instruments més importants d'aplicació en tot el territori de la Unió Europea (UE) per a la conservació dels hàbitats, les espècies i la biodiversitat. Ambdues directives són el marc legal per a la creació de la Xarxa Natura 2000.

La xarxa Natura 2000 es compon de dos tipus d'espais:

- **Zones especials de conservació (ZEC):**

Les ZEC són designades pels estats membres d'acord amb la "directiva hàbitats" (article 4.4). Prèviament a aquesta designació, però, cal que la Comissió, de conformitat amb els estats membres, classifiqui com a llocs d'importància comunitària (LIC) els espais proposats (article 4.2).

A les Terres de Lleida no hi ha cap espai classificat com a zona especial de conservació (ZEC), però sí que hi ha espais classificats com a llocs d'importància comunitària (LIC), classificació prèvia per ser aquests classificats com a zona especial de conservació (ZEC).

- **Zones d'especial protecció per a les aus (ZEPA):**

Les ZEPA són designades pels estats membres segons l'article 4 de la "directiva de les aus". Totes les ZEPA designades fins al moment, i les que es puguin designar en un futur, passen a formar part de Natura 2000 automàticament, i en les mateixes és d'aplicació la seva normativa a l'efecte. Cal tenir clar, per tant, que la designació de ZEPA també forma part del procés de constitució de la Xarxa Natura 2000.

Recentment, el 5 de setembre de 2006, el Govern de la Generalitat va aprovar la proposta catalana sobre la **xarxa Natura 2000**, a iniciativa del Departament de Medi Ambient i Habitatge. Aquesta aprovació engloba el conjunt d'espais que formen part de la xarxa Natura 2000 a Catalunya i, per tant, inclou tots els espais que ja en formaven part amb anterioritat a aquesta data –els espais PEIN– i també l'ampliació d'alguns i la creació de nous espais. Per tant, l'acord comprèn la designació de Zones d'Especial Protecció per a les Aus (ZEPA) i la proposta de nous Llocs d'Importància Comunitària (LIC). La proposta de Xarxa Natura 2000 aprovada pel govern es detalla a la taula 7.3.

Una descripció més detallada d'aquestes àrees de la Xarxa Natura 2000 es pot trobar a l'acord de Govern publicat al *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya* (DOGC núm. 4735 del dia 6/10/2006), el qual inclou la Llista dels hàbitats de l'annex I de la "directiva d'hàbitats" que estan presents als Llocs d'Importància Comunitària (LIC); la llista de les espècies de l'annex II de la "directiva d'hàbitats" que estan presents als Llocs d'Importància Comunitària (LIC); i, finalment, la llista de les aus de l'annex I de la "directiva de les aus" que es troben presents a les Zones d'Especial Protecció per a les Aus (ZEPA).

Taula 7.3: Espais de la Xarxa Natura 2000 (aprovat al setembre de 2006)

CODI	NOM	ZEPa	LIC	TIPOLOGIA	AMBIT	ÀREA Total ha	ÀREA Plana Lleida ha
ES0000021	Secans de Mas de Melons-Alfés	sí	sí	Espais de plana agrícola	Terrestre	6.422	6.422
ES0000321	Anglesola-Vilagrassa	sí	no	Espais de plana agrícola	Terrestre	856	856
ES0000322	Granyena	sí	no	Espais de plana agrícola	Terrestre	6.645	6.645
ES5130001	Els Bessons	sí	sí	Espais de plana agrícola	Terrestre	425	425
ES5130017	Basses de Sucs i Alcarràs	sí	sí	Espais de plana agrícola	Terrestre	21	21
ES5130021	Secans de la Noguera	sí	sí	Espais de plana agrícola	Terrestre	8.960	8.960
ES5130025	Bellmunt-Almenara	sí	sí	Espais de plana agrícola	Terrestre	3.463	3463
ES5130035	Plans de la Unilla	sí	sí	Espais de plana agrícola	Terrestre	989	989
ES5130036	Plans de Sió	sí	sí	Espais de plana agrícola	Terrestre	5.289	5.289
ES5130037	Secans de Belianes-Preixana	sí	sí	Espais de plana agrícola	Terrestre	1.924	1.924
ES5130038	Secans del Segrià i Utxesa	sí	sí	Espais de plana agrícola	Terrestre	3.793	3.973
ES5140008	Muntanyes de Prades	sí	sí	Espais de muntanya interior	Terrestre	30.726	970
ES5140012	Tossals d'Almatret i Riba-roja	sí	sí	Espais de muntanya interior	Terrestre	7.474	947
ES5140017	Serra de Montsant-Pas de l'Ase	sí	sí	Espais de muntanya interior	Terrestre	19.531	11
ES5130039	Vall la Vinaixa	sí	sí	Espais de muntanya interior	Terrestre	3.024	2.486

ES5130015	Serres del Montsec, Sant Mamet i Mitjana	sí	sí	Espais del Prepirineu	Terrestre	32.420	17.628
ES5130016	Valls del Sió-Llobregós	sí	sí	Espais del Prepirineu	Terrestre	26.620	26.157
ES5130032	Vessants de la Noguera Ribagorçana	sí	sí	Espais del Prepirineu	Terrestre	6.524	6.518
ES5130013	Aiguabarreig Segre-Cinca	sí	sí	Espais d'aigües continentals	Terrestre	760	760
ES5130018	Estany d'Ivars-Vila-sana	sí	sí	Espais d'aigües continentals	Terrestre	157	157
ES5130020	Aiguabarreig Segre-Noguera Ribagorçana	no	sí	Espais d'aigües continentals	Terrestre	196	196

Font: Departament de Medi Ambient i Habitatge

7.1.4 Espais reconeguts pel seu interès cultural

L'any 1982 es va iniciar l'Inventari del Patrimoni Arquitectònic de Catalunya, que és gestionat per la Secció d'Inventari del Patrimoni Cultural Immoble de l'Àrea de Coneixement i Recerca de la Direcció General de Patrimoni Cultural.

L'Inventari del Patrimoni Arquitectònic de Catalunya forma part de l'Inventari del Patrimoni Cultural Català, definit a la *Llei 9/1993 de 30 de setembre, del Patrimoni Cultural Català*.

Dins de l'inventari, hi tenen cabuda les tres categories de protecció que estableix l'esmentada *Llei 9/1993*: els béns culturals d'interès nacional (BCIN), els béns catalogats o béns culturals d'interès local (BCIL) i la resta de béns integrants de l'ampli concepte de patrimoni cultural que defineix la llei.

7.1.4.1.- Béns culturals d'interès nacional (BCIN)

Són els béns més rellevants del patrimoni cultural català, declarats per l'Administració de la Generalitat, que els ha d'inscriure al Registre de Béns Culturals d'Interès Nacional. Pel que fa al patrimoni arquitectònic, es classifiquen en monument històric, conjunt històric, jardí històric i lloc històric. A les Terres de Lleida actualment hi ha 240 béns catalogats. La comarca que en presenta un major nombre és la Noguera, amb 74 béns. Destaquen els municipis de Lleida, amb 11 béns catalogats; Cervera, amb 10, i Àger i Artesa de Segre, amb 9 béns cadascun.

7.1.4.2.- Béns culturals d'interès local (BCIL)

Són els béns integrats del patrimoni cultural català que, tot i la seva importància, no compleixen les condicions pròpies dels béns culturals d'interès nacional (BCIN). Els béns culturals d'interès local immobles són declarats pel ple de l'ajuntament als municipis de més de cinc mil habitants, o pel ple del consell comarcal, als municipis de menys de cinc mil habitants. També són béns culturals d'interès local aquells béns immobles que, quan va entrar en vigor la *Llei 9/1993* eren inclosos en catàlegs de patrimoni cultural incorporats en plans d'urbanisme. El Departament de Cultura de la Generalitat els ha d'inscriure al Catàleg del Patrimoni Cultural Català. A les Terres de Lleida, hi ha catalogats 119 Béns culturals d'interès local, repartits per a totes les comarques.

7.1.4.3 Altres béns integrants del patrimoni arquitectònic català

Són construccions, edificis i conjunts d'edificacions que, tot i no haver estat declarats BCIN o BCIL, reuneixen també prou valors artístics, arquitectònics o històrics per formar part de l'Inventari del Patrimoni Arquitectònic Català.

Fig. 7.2. Patrimoni arquitectònic d'Àger. Conjunt monumental de St. Pere, composta per una antiga Col·legiata i un castell. Recinte fortificat d'origen romànic.

7.1.4.4 Espais reconeguts internacionalment

Àrees designades com a patrimoni de la Humanitat

L'art rupestre de l'arc mediterrani de la Península Ibèrica va ser inscrit a la llista de patrimoni de la Humanitat l'any 1998, i inclou representacions existents a les comunitats autònomes d'Andalusia, Aragó, Castella-La Manxa, Catalunya, Múrcia i el País Valencià.

El conjunt de les pintures rupestres constitueix el grup més gran d'art rupestre d'Europa. Les escenes pintades a la roca són un retrat excepcional de la vida d'aquelles societats i també del seu paisatge, en un període cabdal de l'evolució humana. Per tant, més enllà del seu valor patrimonial actual són interessants perquè representen el paisatge de períodes anteriors.

D'aquesta manera, les comarques de Lleida han entrat recentment als annals del Patrimoni Artístic de la Humanitat. Un total de 16 jaciments arqueològics han estat reconeguts per la UNESCO com a dipositaris de pintures rupestres de gran valor, tant perquè es tracta d'una de les primeres manifestacions artístiques de l'home dins de la primitiva civilització mediterrània, com perquè són l'embrió de posteriors manifestacions plàstiques.

La distinció ha estat atorgada a vestigis com la roca dels Moros del Cogul (figura 7.3), una de les peces més ben conservades de la pintura rupestre, i exemplificadora de l'art que es va desenvolupar durant el paleolític en aquest territori. També s'hi han inclòs la cova de Cogulló, a Vilanova de Meià; la dels Vilasos, a Os de Balaguer; les de la vall de la Coma i la balma dels Punts, totes dues a l'Albi; i les roques Guàrdies, a les Borges Blanques. Com a elements de característiques singulars es contemplen també el roc del Rumbau de Peramola o els abrics de la Granja d'Escarp, trobats com a conseqüència de prospeccions minaires. A aquests jaciments s'hi afegeixen: les Aparets, a Alòs de Balaguer; la cova d'Antona, a Artesa de Segre; la balma del Pantà i la cova del Tabac, a Camarasa, i, en darrer terme, les pintures rupestres d'Alfés. Tots aquests jaciments són el primer patrimoni cultural de rang mundial que han aconseguit les comarques de les Terres de Lleida.

Fig. 7.3. Fotografia de la Roca dels Moros del Cogul. Imatge cedida pel Servei d'Audiovisuals de la Fundació Pública Institut d'Estudis Ilerdencs de la Diputació de Lleida. Fons Antic d'Arqueologia.

7.2 Valors del paisatge

En aquest apartat es pretenen sintetitzar els valors del paisatge des de totes les seves dimensions a través d'una classificació que hem escollit atenent a la riquesa i diversitat dels paisatges i a la necessitat d'identificar-los i de deixar-ne constància, més enllà dels que ja estan protegits.

Els valors del paisatge identificats són: els naturals i ecològics, els històrics, els simbòlics i identitaris, els religiosos i espirituals, els productius, els d'ús social i els estètics. Com és evident, la identificació dels valors ha partit de la concepció que un paisatge té diversos valors al mateix temps.

El que es pretén en aquest apartat és donar una visió de conjunt dels diversos tipus de valors presents al conjunt de les Terres de Lleida. Aquesta informació es concreta a cada una de les fitxes individuals

de les unitats de paisatge (volum 2), en les quals hi ha un apartat específic dedicat als valors del paisatge.

7.2.1 Valors naturals i ecològics

Els valors ecològics del paisatge fan referència als factors o elements que determinen la qualitat del medi natural. S'han identificat un seguit de paisatges que, sense gaudir de cap figura de protecció ni haver estat proposats íntegrament per formar part de la Xarxa Natura 2000, presenten valors ecològics de primer ordre. Aquests paisatges són molt específics de cada unitat. Per aquest motiu, s'explicaran detalladament a l'apartat de valors de cada una de les fitxes de les unitats de paisatge que es troben al volum segon d'aquest catàleg de paisatge.

A continuació es presenten a la següent taula alguns dels espais amb interès ecològic que no estan protegits amb el marc legal vigent actual (taula 7.4).

Taula 7.4: Àrees de valor ecològic sense protecció

NOM	COMARCA	ÀREA HA
Prat de Montsuar	Urgell	2,26
Aiguamolls de Rufeà	Segrià	7,58
La Sardera	Segrià	167,80
Aiguamolls de Seròs	Segrià	198,71
Riu Set	Segrià-Garrigues	60,86
La Mitjana	Segrià	106,96
Muller	Noguera	28,46

Tossal de Pedrós	Segrià	10,94
Tossal de Moradilla	Segrià	18,53
Prat dels Coladors de Boldú	Urgell	2,13

Font: elaboració pròpia

Fig. 7.4. Panoràmica des de la Seu Vella, cap a l'est, on es pot veure part de la ciutat de Lleida i el **tossal de Moradilla** al fons.

7.2.2. Valors històrics

Els valors històrics corresponen a les petges més rellevants que l'ésser humà ha deixat en el paisatge al llarg de la història. A les Terres de Lleida, els paisatges i elements de valor històric són molt nombrosos. Tot seguit, se'n descriuen els principals.

A les Terres de Lleida cal destacar pel seu valor històric el conjunt de castells i torres de guaita distribuïts principalment per les comarques de la Noguera, l'Urgell i la Segarra. Aquestes terres van ser frontera entre cristians i sarraïns durant alguns segles de l'Alta Edat Mitjana. Per aquest motiu s'hi concentren un gran nombre de construccions defensives que han estat destruïdes i reconstruïdes en diverses ocasions degut a les nombroses guerres que, posteriorment, han tingut lloc a la zona. D'aquestes fortaleses, algunes s'han mantingut en bon estat fins a l'actualitat, com per exemple: els castells de Florejacs, Vicfred i les Pallargues, a la Segarra; el castells de Montclar i Verdú, a l'Urgell; i el de Montsonís a la Noguera. Aquests castells formen part de la ruta dels castells de Lleida, que recull els més ben conservats, i que ajuden a conèixer la història d'aquestes terres. D'altra banda, també es troben algunes restes de fortaleses i castells sarraïns, com el castell musulmà d'Almenar i el castell Formós, palau àrab que esdevingué residència dels comtes d'Urgell i fou enderrocat l'any 1413.

Entre els valors religiosos de caràcter històric cal destacar especialment el monestir de Santa Maria de Vallbona, a Vallbona de les Monges, cenobi cistercenc femení fundat el segle XII (figura. 7.5). També hi ha altres elements amb valor històric i religiós, com el monestir cistercenc de Santa Maria de les Franqueses, que actualment està en estat de reconstrucció, el monestir de Santa Maria de Vallsanta, el monestir de Santa Maria de Bellpuig de les Avellanes i, al municipi de Ponts, el monestir benedictí de Santa Maria de Gualter, que havia estat una edificació àrab fins al segle XI i que actualment es troba en ruïnes.

Fig.7.5 . Monestir cistercenc de Vallbona de les Monges.

Entre les restes arqueològiques amb valor històric lligat al paisatge destaquen diversos jaciments, poblats ibèrics i restes de diferents moments de l'edat antiga i la Prehistòria. De l'època del paleolític mig-superior, destaca la cova del Cogul. De l'època ibèrica, queden diversos jaciments d'antics poblats consolidats, cas dels poblats de Gebut (Soses), d'Antona i dels Vilars d'Arbeca (figura 7.6). De l'edat romana, destaca la ciutat romana d'Ilesso, que està enclavada a la part nord de la vila de Guissona i és considerada una de les més importants de la Catalunya interior. Posterior a aquestes restes és la necròpolis medieval d'Àger, la més gran de Catalunya, amb 140 tombes que contenen esquelets humans perfectament conservats en un espai de 300 metres quadrats.

Fig. 7.6. Poblament ibèric dels Vilars (Arbeca). Vista al nord.

Un altre element històric important a tot l'àmbit és l'arquitectura rural de pedra seca, principalment murs i cabanes de volta, pròpies de les estructures agrícoles de secà. La major concentració de murs de pedra seca es troba al sud i sud-oest de l'àmbit territorial (comarques de les Garrigues; Vall del Corb i la Segarra) i en molt menor mesura, al nord (Serra del Montsec i vall del riu Llobregós). Pel que fa a les cabanes de volta, potser l'arquitectura rural més avançada, són molt abundants a les àrees properes a les Borges Blanques i al voltant de Vallbona de les Monges. A conseqüència del canvi d'usos de secà a regadiu, dels canvis generals en el sistema agrari i dels processos de concentració parcel·lària, una bona part d'aquest patrimoni està desapareixent i previsiblement en desapareixerà més.

Els canals i altres estructures de regadiu d'aquest territori també tenen un alt interès històric, ja que la tipologia constructiva d'aquestes és diferent en funció del període de temps en que es van dur a terme. Entre aquestes estructures destaquen el canal d'Urgell, el canal de Pinyana i el canal d'Aragó i Catalunya. Algun canal del Segrià té origen medieval, i àdhuc anterior.

El conreu de la vinya no és avui dia predominant a la unitat, però a la zona de Raimat s'hi concentra una extensió considerable. Com a valor històric lligat a aquest paisatge vitivinícola hi ha el celler modernista de Raimat (1918-1925), obra de Joan Rubió i Bellver.

A les Terres de Lleida hi ha alguns conjunts i elements industrials amb alt valor històric, com la colònia d'Artesa de Segre, al nucli del Pont d'Alentorn, un antic complex industrial anomenat "La Fàbrica" i que es dedicava a la filatura i fabricació de teixits a principi del segle XX. També cal destacar la implantació de la colònia tèxtil de la Mata de Pinyana, tancada el 1979, perquè va generar un nucli habitat que juntament amb l'edifici de la fàbrica ha deixat una marca molt tangible en el paisatge.

Hi ha nuclis urbans que, en el seu conjunt, presenten un valor històric per les seves formes i estructures representatives d'èpoques passades. En aquest sentit són d'especial menció diversos nuclis urbans: el nucli de Cervera, ja consolidat a finals del segle XII, que es desenvolupa a redós del seu castell ubicat en el turó de Montseré i que inclou la Universitat de Cervera (segle XVIII); la vila de Guimerà, situada sota el castell homònim i del qual actualment només en queda la torre de guaita; la població de Balaguer, amb l'església de Santa Maria, que fan d'aquesta població una de les ciutats històriques més representatives de les Terres de Lleida; i, finalment, cal destacar la ciutat de Lleida, amb la Seu Vella o Catedral de Santa Maria de Lleida, que contribueix a dibuixar el perfil inconfusible i típic de la ciutat. D'altra banda, existeixen tot un seguit de petits pobles medievals amb estructura adaptada a la topografia, sovint d'origen castral i planta molt apinyada i compacta, en què de voltes encara són visibles les muralles. Montfalcó Murallet, a la Segarra, en podria ser el model. Aquests poblets, molt realçats respecte als voltants i sovint clarament visibles, tenen un encant especial i un marcat valor paisatgístic.

Entre les explotacions extractives de caràcter històric destaquen les mines de lignit de la serra del Montsec, algunes de les quals encara es conserven, com la mina de lignit de Barmó de Vilanova de

Meià. També hi ha les activitats extractives de pedra de les Garrigues, amb una tradició històrica molt arrelada.

A tot l'àmbit territorial també cal remarcar la presència d'arbres monumentals que, a part del valor identitari que tenen per la població local, representen un patrimoni natural i històric d'alt valor.

7.2.3 Valors religiosos i espirituals

Els valors religiosos i espirituals es corresponen amb elements del paisatge, o paisatges en el seu conjunt, que es relacionen amb pràctiques i creences religioses. La majoria d'aquests elements (basíliques, esglésies, ermites, monestirs, convents, santuaris, cementiris i dòlmens) estan reconeguts i declarats Bé Cultural d'Interès Nacional. A continuació es presenta un recull d'algunes de les esglésies, monestirs, ermites, santuaris i elements funeraris presents a les Terres de Lleida.

Entre les esglésies, es poden apuntar com a valuoses: l'església romànica de Santa Maria de Palau de Rialb, del segle XI, que es troba a la vall de Rialb, l'església de Santa Maria de Coscó; l'església de Sant Esteve de Pelagalls, d'estil romànic; l'església de Sant Salvador de Tarroja de Segarra; i l'església de Sant Antoni d'origen medieval, a Cervera.

El monestir de Santa Maria de Bellpuig de les Avellanes, del qual en resta el claustre romànic i l'església gòtica dels segles XIII–XIV, és una manifestació religiosa que paisatgísticament dona identitat i bellesa a la zona. El monestir de Bellpuig de les Avellanes, avui restaurat, ha tornat a ser un centre important de culte a la zona.

Les ermites es distribueixen en gran nombre per tot el territori. Al nord de la unitat hi ha una concentració especialment important: l'ermita de la Mare de Déu de Solers a Tiurana, l'ermita de la Pertusa (del segle XI) i l'ermita de Sant Jaume de Cas a Àger en podrien ser tres bons exemples. Algunes de les ermites de la resta de les Terres de Lleida són: l'ermita de la Mare de Déu del Pilar, al terme de Cervera, l'ermita de Sant Eloi, a la ciutat de Tàrrega, l'ermita de Sant Miquel de la Tosca, al Vilosell, propera al naixement del riu Set, i l'ermita de la Mare de Déu de Granyena, al terme municipal de Lleida.

Entre els santuaris, cal destacar el santuari del Sant Crist de Balaguer; el santuari de Sant Ramon, a la Segarra; el santuari de Santa Maria d'Ivorra, a la vall del riu Llobregós; i, finalment, el santuari diocesà de la Mare de Déu de Fàtima, al terme de Tàrrega.

Entre els elements funeraris destaquen els dòlmens, com el de Sols de Riu, prop de la desembocadura del riu Rialb, al Segre, que és un monument funerari alçat fa més de quatre mil anys i que va ser traslladat del seu indret original per salvar-lo de les aigües de l'embassament de Rialb i les tombes del Saladar, a la riba esquerra del riu Set, entre l'albagès i el Cogul.

7.2.4 Valors simbòlics i identitaris

El valor identitari es correspon amb la identificació que un determinat col·lectiu sent amb un paisatge. Ambdós valors –simbòlic i identitari– fan referència a elements del paisatge o paisatges en el seu conjunt amb una gran càrrega per a les poblacions locals que es deu a l'establiment de relacions de pertinença entre habitants i territori. Aquests elements poden ser, entre altres, formacions geomorfològiques i perfils topogràfics, temples religiosos, monuments històrics o bé paisatges agrícoles.

Un dels elements que pren un valor simbòlic-identitari més significatiu per als habitants de les Terres de Lleida és el de les formacions geomorfològiques i els perfils topogràfics que marquen elements puntuals i els fons escènics sobre els quals es reflecteix la identificació amb un lloc. En la regió que ens ocupa, hi ha alguns perfils topogràfics molt valorats des d'aquest punt de vista. El tossal de Montmeneu, n'és un bon exemple: la seva forma cònica i l'alçada destacable respecte als relleus adjacents, el converteixen en un punt de referència obligat per a una gran part de la població del baix Segrià i les Garrigues occidentals. En aquest sentit, també destaca tota la serra del Montsec, que s'observa des de bona part de les Terres de Lleida, o el congost de Mont-rebei, que ha esdevingut un valor identitari de la comarca de la Noguera, i fins i tot de terres situades més al sud, per la seva gran bellesa i espectacularitat.

El paisatge que comprèn l'arquitectura rural de pedra seca té també un gran valor simbòlic-identitari, especialment els murs de pedra seca i les cabanes de volta. En els casos on aquesta arquitectura rural de pedra seca encara es manté, molts ciutadans i ciutadanes d'aquests entorns se senten identificats amb aquests paisatges. La comarca de les Garrigues és una de les zones amb més presència d'arquitectura rural de pedra seca i, a l'efecte, hi ha un gran interès social per la seva conservació i el seu manteniment (figura 7.7).

Fig. 7.7 Cabana de volta de pedra seca a la comarca de les Garrigues. Foto: O. Cornudella.

També són un valor simbòlic els antics camins ramaders i dels traginers, com el camí de les Egües, que travessava d'est a oest tota la serra del Tallat, des de Forés fins a Senan, tot resseguint la carena que uneix els cims principals. De fet, la serra del Tallat ha estat històricament lloc de pas de la Plana de l'Urgell al Camp de Tarragona, i encara té una forta identitat per als habitants de la zona, l'antic camí ral que passava pel Santuari del Tallat en direcció a Solivella, així com l'antic hostal del Tallat, situat a la cruïlla de camins a dalt de tot de la carena.

Els espais agrícoles de secà i de regadiu, que ocupen bona part de les Terres de Lleida, esdevenen un referent simbòlic-identitari, per la presència dels canals de regadiu i altres estructures relacionades amb l'agricultura (camins, murs de pedra seca, sínies, etc), així com pel paisatge de camps de regadiu i de secà tan característic.

Un dels trets identitaris més destacats del territori de les planes de la comarca de les Garrigues és l'olivera arbequina i el seu producte més important, l'oli, que és considerat de la màxima qualitat. Aquest lligam amb la terra i l'oli ha influït en la identitat cultural del territori.

D'altra banda, el paisatge caracteritzat per les hortes sempre ha format part d'una realitat identitària de totes les poblacions properes als rius Segre i Noguera Ribagorçana, en tant que és una entitat que ha estat unida a la història i al desenvolupament d'aquestes terres. Per exemple, l'horta de Lleida és el referent paisatgístic que dona nom i identitat a la unitat de paisatge de les Hortes del canal de Pinyana. L'horta envolta la ciutat de Lleida i, el que abans consistia en el mitjà de vida principal dels pagesos que vivien a la ciutat, s'ha convertit en un element característic i identitari del paisatge de la capital, més enllà del sector productiu.

Els elements i conjunts històrics també poden representar un símbol per als habitants de la zona. És, sens dubte, el cas de la Seu Vella de Lleida, que és un dels elements que dona més identitat a la comarca del Segrià. D'altra banda, les torres de guaita i els castells situats als turons, que són visibles des de molts punts, també són considerats elements identitaris per gran part de la població que es troba als voltants d'aquests elements. Altres valors identitaris lligats a elements i conjunts històrics són

de caràcter més local i tenen a veure amb àmbits territorials més reduïts. A tall d'exemple, a Balaguer, el santuari del Sant Crist n'és un de molt arrelat, igual que la plaça Mercadal de la mateixa ciutat, la plaça porticada medieval més gran de Catalunya.

7.2.5. Valors productius

Els valors productius estan relacionats amb la capacitat d'un paisatge per proporcionar beneficis econòmics, de manera que els seus elements esdevenen recursos. A part de la producció primària que s'obté de forma directa del territori, cada cop més els valors productius del paisatge van lligats al sector terciari, principalment a les activitats turístiques vinculades al gaudi del paisatge, a la gastronomia i als elements històrics (castells, ermites, monestirs, etc.).

Les terres amb una millor aptitud agrícola es localitzen principalment al Pla d'Urgell i oest de l'Urgell i, en menor mesura, el nord del Segrià i el sud de la Noguera. La introducció del regadiu ha fet que aquest territori fos altament rendible.

El paisatge del vi també s'ha convertit en una atracció turística important. Inclou la producció i l'elaboració de vins i caves en cellers d'interès arquitectònic. Gira al voltant de la denominació d'origen Costers del Segre i de cellers emblemàtics com el de Raimat.

El paisatge de les oliveres arbequines de la comarca de les Garrigues és d'alt valor productiu, ja que l'oli que se n'obté és d'una gran qualitat. La presència de cooperatives dedicades a la producció d'oli d'oliva és representativa de la importància econòmica d'aquest sector.

Com a paisatges lligats al turisme destaquen els paisatges de la ruta dels Castells, que inclou castells de guaita ben conservats i amb bones vistes panoràmiques. La ruta comprèn unitats contemplades per aquest catàleg, com ara l'Alt Sió, Vall de Llobregós o els Aspres de la Noguera.

7.2.6 Valors socials

Els valors socials es relacionen amb la utilització que fa un individu o un determinat col·lectiu d'un paisatge per al gaudi o lleure, passeig, repòs, lloc de trobada, educació, esport, etc.

El congost del riu Rialb, amb la surgència del Forat de Buli, és un referent de la unitat pels amants del barranquisme, així com el Montsec és una àrea de molta anomenada en la tradició excursionista catalana.

Les banquetes o camins de servei situats als marges dels canals són llocs d'esbarjo, passeig i trobada de la població local. La tendència dels darrers anys de revestir el caixer dels canals, pot provocar la desaparició d'aquests paisatges d'alt interès social i a la pèrdua de les arbredes associades a aquests canals.

A la ciutat de Lleida, els **Camps Elisis** és un espai molt utilitzat per la població. En aquest espai s'hi duen a terme diverses activitats culturals i la gent hi va a passejar, córrer o seure sota una ombra. És un recinte públic que inclou un passeig, uns jardins amb algunes mostres escultòriques i un seguit d'edificis emblemàtics. Parcs com aquests es troben a d'altres ciutats de les Terres de Lleida, tot i que de dimensions més reduïdes.

7.2.7 Valors estètics

Els valors estètics es relacionen amb la capacitat que té un paisatge per transmetre un determinat sentiment de bellesa, en funció del significat i l'apreciació cultural que ha adquirit al llarg de la història, així com del valor intrínsec en funció dels colors, la diversitat, la forma, les proporcions, l'escala, la textura i la unitat dels elements que conformen el paisatge. Els elements estètics específics de cada unitat es trobaran a l'apartat de valors de les fitxes d'unitats de paisatge del segon volum del catàleg de paisatge.

Hi ha elements que per ells mateixos no representen un valor estètic però que formen part d'un conjunt d'elements que combinadament estableixen un patró. Aquest, per la seva singularitat sí que es pot considerar un valor estètic. Es defineixen els patrons com a àrees reconeixibles, amb un paisatge

característic respecte el seu entorn, que s'estructuren en ordres regulars o irregulars per mecanismes de repetició, i com una extensió que permet la seva lectura global. Aquests patrons, poden incloure tant àrees urbanes com espais agrícoles, o bé ambdós a la vegada. A continuació es presenten els patrons estètics que s'han considerat.

▪ **Patrons agroforestals de l'estructura lineal de valls**

Aquest tipus de patró agroforestal és present a tota la part sud-est del territori. El seu caràcter és degut bàsicament a la morfologia particular del relleu, organitzada en estructures lineals de valls denses i tancades. Aquests sistemes, amb una vall principal que funciona com a espina dorsal d'una sèrie d'altres petites valls que s'expandeixen en el territori, contenen una seqüència d'usos de sòl que varien segons els pendents i la qualitat del sòl. Una descripció abstracta podria resumir la secció del patró en tres nivells consecutius: als punts més baixos, al llit de la vall, se situa l'ús agrícola que s'estructura a través de suaus abancalaments de murs de pedra seca, sorprenen per la bellesa de la seva construcció. L'ús agrícola, en el seu moment, intentà colonitzar també els pendents de la vall, de manera que imprimí la seva empremta en forma de terrasses, ara sovint reocupades per vegetació. En darrer terme, les arestes dels plecs, els cims, estan ocupats per masses lineals de vegetació arbòria, majoritàriament pinedes quan no són plans, ja que llavors l'ús agrícola es reproduïx. Els patrons lineals de valls presents a les diferents unitats són:

Costers de la Segarra	Patró del riu Sió
	Patró del riu Ondara
	Patró de Cercavins
Garrigues Baixes i vall del Corb	Patró del riu Corb
	Patró del torrent de la Femosa
Garrigues Altes	Patró de la vall Major
	Patró de la vall de Caratalà

▪ **Patrons lineals d'assentaments urbans i els seus paisatges**

Es tracta d'un patró d'estructures lineals d'assentaments urbans, remarcables per llur aspecte compacte, predominantment en la cota més alta. Els assentaments s'acostumen a localitzar en una situació dominant, molt sovint al final d'una serra estreta que controla la confluència de dues valls, tot i que també es troben pobles al fons de les valls, al peu dels vessants o a dalt d'una terrassa petita. A les rodalies dels pobles, sovint els antics cultius han estat substituïts per indústries ramaderes que formen una mena de corona periurbana als afores, generalment als voltants dels accessos. Així, les immediacions de les poblacions van substituint paulatinament l'ús agrícola tradicional per la ramaderia industrial.

Els assentaments urbans que segueixen un patró lineal són:

- Riu Set: Cervià de les Garrigues, l'Albagés, el Cogul, Aspa i Alfés.
- Vall Major: Juncosa, els Torms, el Soleràs i Torrebaesses.
- Torrent de la Femosa: Montblanquet, Omells de Na Gaia, Espluga Calba, Omellons, Vinaixa, la Floresta, Les Borges Blanques, Juneda i Artesa de Lleida.
- Riu Corb: Rauric, Llorac, Vallfogona, Guimerà Ciutadilla, Nalec, Rocafort de Vallbona, Sant Martí de Malda, Maldà i Belianes.
- Riu Sió, a la unitat de Alt Sió; La cadena de nuclis comença a Agramunt, i segueix amb Puigverd d'Agramunt, Castellnou d'Ossó, Ossó de Sió, Montroig, les Pallargues, Sisteró i Pelagalls, Ratera, Concabella, Hostafrancs, Riber, Sedó i Tarroja de Segarra.

▪ **Patrons agrícoles significatius**

Els patrons agrícoles significatius (PAS) formen conjunts paisatgístics amb un ús predominant agrícola que inclouen elements singulars de valor estètic, ecològic, històric i simbòlic, perceptibles en els diferents plànols visuals pel visitant. Es destaquen per la singularitat de la seva imatge, que depèn de la morfologia i la configuració espacial de la seva parcel·lació, del ritme de les seqüències de buits-plens, de la seva disposició relativa d'elements vegetals o construïts i del llenç que dibuixen les xarxes de reg.

Cal destacar que aquests patrons, majoritàriament, són percebuts a través de fragments. Aquest fet es deu a què se situen en àmbits amb escàs pendent, de manera que el primer pla -que està ple d'elements singulars com la vegetació i l'arquitectura- impedeix el desenvolupament dels plans visuals mitjans continus. Aquests fragments es capturen com a variacions d'una imatge evocadora que transmet una espècie d'equilibri visual a partir de les estructures abans esmentades, entrelaçades.

Fig. 7.8. L'Albagés. Vista vers el nord-oest.

▪ Patrons de contrast

Patrons de conjunts d'elements o parts del mosaic el valor dels quals resideix en la diferència percebuda, majoritàriament cromàtica, però també de mida i textura, entre les diferents parts que configuren el conjunt.

Patrons de prats i boscos: És un tipus de mosaic molt valorat per l'ecologia de paisatge i el paisatgisme contemporani on, justament, el valor es troba en la pauta, en les relacions ambientals i espacials.

Patrons de boscos mixts perennes i caducifolis: És un patró valorat no tan sols pel canvi cromàtic intens i estacional dels caducifolis, sinó també per la diferència de textura entre les dues categories durant tot l'any.

Elements configuratius del paisatge agrícola: Són els elements estructurants del paisatge agrícola. Poden ésser de caràcter natural; antròpic, o bé una combinació d'ambdós. A les Terres de Lleida els elements que configuren el paisatge agrícola de valor estètic són:

Línia de canvi regadiu-secà: La línia actual de canvi entre regadiu i secà forma part del patrimoni de la Plana, ja que és la traça testimonial de la transformació ambiental, històrica social, cultural i paisatgística. És un element físic d'intersecció dels paisatges interns de la Plana, on canvia el nivell d'humitat dràsticament d'una banda a l'altra de la canalització, cosa que té repercussions sobre la flora i la fauna, així com sobre les pautes de construcció del lloc (modificació de la topografia, disseny d'elements d'aigua superficial i multiplicació d'horitzons interns).

Terrasses o marges: Són les estructures d'aprofitament del sòl en territoris amb pendent, molt comunes a l'arc mediterrani, útils per a la retenció de l'aigua de la pluja, en paisatges sobretot àrids. Des de la crisi general de l'activitat agrícola, les terrasses, que ocupaven gran part del territori mediterrani, es troben en procés de renaturalització. Tanmateix, hi ha iniciatives per a la seva recuperació, algunes de caràcter turístic i patrimonial.

Línies de canvi de relleu: Lleugers canvis de pendent que, tot i que es podrien qualificar d'insignificants en general, juguen un paper important en la geometria de l'estructuració de l'activitat agrícola i en la configuració de la imatge visual, tant la panoràmica com la del primer pla.

Fileres d'arbres: Fileres d'arbres, majoritàriament de pollancre i plàtans, que acompanyen els canals, els camins o funcionen com tallavents entre les diferents parcel·les. Aquestes fileres són els "obstacles" visuals que més incideixen en la configuració dels horitzons interns i sovint també diferencien diversos compartiments dins dels paisatges amplis en què s'insereixen. Cal destacar el seu paper ambiental, i la seva capacitat d'augmentar el confort en un paisatge "dur" (per àrid i exposat als condicions climàtiques) i, òbviament, la seva funció cultural com a elements de memòria que són.

Canals principals: Els canals de la xarxa que són més importants i amb més valor històric, identitari i amb un gran potencial turístic i didàctic són: el canal principal d'Urgell, el canal auxiliar d'Urgell; les sèquies Primera (figura 7.9), Segona, Tercera i Quarta, derivades del canal d'Urgell; el canal de Pinyana; i, en darrer lloc, el canal d'Aragó i Catalunya.

Xarxa de canals: Els elements lineals d'aigua de la xarxa dels canals de rec no tan sols tenen alt valor estètic, sinó que també expliquen l'estructura de la imatge del paisatge agrícola. Tant els canals principals com la resta contribueixen, juntament amb la vegetació, a fer més complex el mosaic agrícola, i ajuden a augmentar-ne els nivells d'humitat.

Basses d'aigua: Les basses d'aigua són l'últim sistema d'aigua superficial que va emergir de manera aparentment aleatòria. Corresponen normalment a la forma d'una parcel·la, és a dir, s'integren en el mosaic, sense introduir un mecanisme formal nou. Aquest element de control d'aigua, utilitzat estrictament per a l'ús agrícola, s'ha avaluat com un potencial de renaturalització puntual. D'altra banda, seria relativament fàcil la seva conversió en un punt focal de vegetació de zones humides de petita escala, sense aportació d'energia exògena, només amb un canvi en la estratègia constructiva actual de les basses. Totes les basses podrien funcionar com una xarxa d'elements humits relacionats a partir d'una malla interconnectada i,

conjuntament amb els canals i les fileres d'arbres, formarien part d'una estructura de sistemes d'aigua que possibilitaria més diversitat paisatgística i ambiental.

Fig. 7.9. Sèquia Primera del Canal d'Urgell, al nord de Bellcaire. Mòduls de regulació.

▪ Elements morfològics i singularitats

S'han considerat com a valors aquells elements presents la imatge: punts focals, elements de referència i d'orientació; elements relacionats amb l'aigua, etc. També s'han considerat elements intangibles com la boira, que és part intrínseca del paisatge de la Plana i influeix en la seva percepció canviant. Tampoc s'han oblidat tots els elements propis del patrimoni històric i arquitectònic.

Estructura morfològica lineal de valls. La seqüència de plecs i valls que estructura el paisatge de la part sud est de l'àmbit d'estudi.

Tossals que estructuraven la trama agrícola: Les antigues terrasses fluvials, immerses dins un paisatge pla i plenament agrícola, constitueixen unitats morfològiques de gran interès paisatgístic que es destaquen respecte a l'entorn.

Cingles: Parets rocoses de caiguda vertical, són el refugi de diverses espècies d'aus pròpies de les cingleres, que hi viuen i fins i tot hi nien. Degut a les qualitats de contrast de color i de textura entre la pedra i la vegetació que sovint s'instal·la a la vora dels cingles, formen una singularitat molt particular i molt escassa. Exemples de cingles destacats es localitzen a la unitat del Montsec, a la unitat de les Aspres de la Noguera, a la de la Vall de Rialb i a la Serra la Llena.

Entorns de les superfícies d'aigua continental: Els rius, amb totes les seves manifestacions, els pantans, els meandres, els congosts, i la vegetació vinculada conformen uns paisatges d'un valor paisatgístic molt alt. Són els sistemes que millor sintetitzen l'estructura física del territori, en ser elements complementaris de l'estructura del relleu i, alhora, xarxa de connectors ecològics molt importants en el medi.

Boira: Una de les singularitats més característiques de la zona, el fenomen de la boira, afecta gairebé la totalitat del territori. Es concentra a les zones planes, fins als 300 m, de manera que cobreix les unitats de la Plana d'Urgell, els Secans d'Utxesa, els Regadius del Canal d'Aragó i Catalunya, l'Horta de Pinyana i la Plana d'Algerri-Balaguer. A les zones muntanyenques arriba fins als 700 m, i afecta per tant majoritàriament la vall d'Àger -a la unitat del Montsec-, la Vall de Rialb i els Costers de l'Ebre.

Fig. 7.10. Boira a la vegetació forestal de la Fabregada, al nord de Vilanova de Meià. Pinedes i carrasquer muntanyenc.

▪ Elements històrics i culturals

Murs de pedra seca: La major concentració de murs de pedra seca es dona a la zona del Costers de la Segarra, les Garrigues Baixes i vall de Corb, les Garrigues Altes i la part dels Costers de l'Ebre.

Castells: S'inclouen en els valors estètics tots els castells històrics de la zona, que ocupen sempre els punts més estratègics del territori (7.11).

Fig. 7.11. Castell de Verdú, a la comarca de l'Urgell.